

Lagutskottets betänkande

1984/85:1

om vissa exekutionsrättsliga frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlas fem motioner om vissa exekutionsrättsliga frågor, nämligen två om utmätningsfrihet för vårdbidrag (m och vpk), en om utmätningsfrihet för försäkringsersättning för förlust av kläder och annat personligt lösöre (m), en om indrivning av småbelopp (m) och en om avrundning till helt krontal i mål om enskildas fordringar (m).

De fyra förstnämnda motionerna har remissbehandlats. En sammanställning av remissvaren finns i *bilaga* till betänkandet.

Utskottet avstyrker motionerna om utmätningsfrihet för vårdbidrag. Mot ställningstagandet reserverar sig vpk-ledamoten i utskottet. Motionen om indrivning av småbelopp avstyrks också. När det gäller utmätningsfrihet för försäkringsersättning hemställer utskottet att riksdagen med anledning av motionen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om en översyn av frågan. Motionen om avrundning till helt krontal tillstyrks av utskottet.

Motionsyrkandena

I *motion 1983/84:487* av Allan Ekström (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till tillägg till 5 kap. 1 § utsökningsbalken av innebörd att försäkringsersättning bedöms lika som den egendom för vilken ersättningen trätt i stället.

I *motion 1983/84:1360* av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas att regeringen – i avvaktan på förslag om genomgripande reform av socialförsäkringssystemet – för riksdagen framlägger förslag som innebär att vårdbidraget skyddas så att det ej kan tas i mät för exempelvis skatteskuld.

I *motion 1983/84:1528* av Margit Gennser (m) yrkas att riksdagen begär att regeringen lämnar förslag om ändring av utsökningsbalken i enlighet med vad som anförts i motionen.

I *motion 1983/84:1533* av Gullan Lindblad och Margareta Gard (båda m) yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om ändrade regler vid skatteindrivning, så att vårdbidragets skattefria merkostnadsdel betraktas som icke utmätningsbar, om en person häftar i skatteskuld.

I *motion 1983/84:2194* av Rune Rydén (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av lagen (1972:180) om avrundning av vissa fordringar till helt krontal m. m. innebärande att lagen också bör omfatta enskilda mål vid domstol.

Utmätningfrihet för vårdbidrag

Gällande ordning

Enligt 9 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) har en förälder rätt till vårdbidrag för vård av barn som ej fyllt 16 år. En förutsättning är att barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård under minst sex månader. Vid bedömningen av rätt till vårdbidrag skall bl. a. beaktas merkostnader som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Bidraget utgår alltefter tillsyns- och vårdbehovets omfattning och merkostnadernas storlek med hel eller halv förtidspension jämte pensions-tillskott, dvs. f. n. med ca 19 250 eller 38 500 kr. Av vårdbidraget kan en viss del bestämmas som ersättning för merkostnader och den delen blir då inte skattepliktig. Beroende på merkostnadernas storlek kan merkostnadsdelen bestämmas till 17, 34, 50 eller 65 % av basbeloppet (20 300 kr.).

Vårdbidraget inkl. merkostnadsdelen är en pensionsförmån och utfallande belopp kan liksom andra pensioner tas i anspråk för den försäkrades skulder genom löneutmätning eller införsel. Däremot är själva rätten till vårdbidrag och andra pensioner enligt 20 kap. 6 § AFL fredade från utmätning. Löneutmätning får pågå under högst sex månader medan införsel i princip inte är tidsbegränsad. Införsel får endast beviljas för förfallna underhållsbidrag enligt giftermålsbalken och föräldrabalken samt för skatter och allmänna avgifter, böter och viten. Både löneutmätning och införsel innebär såvitt nu är av intresse att en viss del av den utgående förmånen – vare sig det är fråga om lön, pension eller annat periodiskt utfallande belopp – skall innehållas av den som betalar ut förmånen och tillställas kronofogdemyndigheten. Vid såväl löneutmätning som införsel gäller att gäldenären har rätt att behålla så mycket av utgående belopp som behövs för hans egen och familjens försörjning (s. k. utmätningfritt belopp vid löneutmätning och förbehållsbelopp vid införsel). Förbehållsbeloppet skall bestämmas med ledning av bestämmelserna om existensminimum i kommunalskattelagen (1928:370). Närmare föreskrifter om utmätningfritt belopp och förbehållsbelopp meddelas av riksskatteverket enligt utskökningsförordningen (1981:981). I de för år 1984 gällande föreskrifterna från riksskatteverket (RSFS 1983:69 och 1983:70) har fastställts vissa normalbelopp som skall vara utgångspunkten vid bestämmandet av det utmätningfria beloppet resp. förbehållsbeloppet i det enskilda fallet. Enligt föreskrifterna skall till normalbeloppen göras tillägg för fördyrade levnadskostnader på grund av t. ex. sjukdom inom familjen.

Vissa motivuttalanden

I proposition 1975/76:27 framlades förslag till ändring i den dåvarande införsellagen som innebar att sjukpenning och andra liknande dag ersättning-

ar skulle kunna tas i anspråk också för skatter, allmänna avgifter m. m. I sitt av riksdagen godkända betänkande i lagstiftningsärendet (LU 1975/76:11) förordade utskottet att även löneutmätning skulle kunna ske i sjukpenning och liknande dagersättningar.

Beträffande tillämpningen av de i propositionen och av utskottet föreslagna utvidgade möjligheterna till exekution i sjukpenning m. m. underströk utskottet i likhet med departementschefen angelägenheten av att utmätningssmannen vid bestämmande av förbehållsbeloppet tar hänsyn till de ökade utgifter som sjukdom eller motsvarande tillstånd ofta för med sig för den som är berättigad till dagersättningen.

Vid införandet av utsökningsbalken (prop. 1980/81:8, LU 1980/81:23) erinrade departementschefen om de uttalanden som gjorts vid ändringen i införeslagen angående hänsynstagande till ökade utgifter vid sjukdom m. m.

Motionsmotiveringar

Som skäl för yrkandet i motion 1360 (motiveringen finns i motion 1983/84:1359) anförs att vårdbidraget till skillnad från barnpension kan tas i mät för föräldrarnas skulder, vilket drabbar barnet. Enligt motionärerna bör bidragsformer som är så direkt knutna till ett barn som vårdbidraget är vara fredade från utmätning.

I motion 1533 framhålls att vårdbidraget är en ersättning för vård och tillsyn av samt för merkostnaden för ett handikappat barn varför det kan ifrågasättas huruvida bidraget över huvud taget skall vara utmätningbart. Enligt motionärerna bör i vart fall den skattefria merkostnadsdelen fredas så att barnets omedelbara behov tillgodoses.

Remissyttranden

Yttranden över motionerna 1360 och 1533 har inhämtats från riksskatteverket (RSV), riksförsäkringsverket, statens handikappråd samt Föreningen Sveriges kronofogdar. RSV tar inte direkt ställning till motionsyrkandena medan övriga remissinstanser avstyrker motionerna. Samtliga remissinstanser framhåller att erforderlig hänsyn till merkostnaderna vid vård av handikappat barn kan tas vid fastställande av det utmätningfria beloppet resp. förbehållsbeloppet. Beträffande det närmare innehållet i remissyttrandena hänvisas till betänkandets bilaga.

Utmätningfrihet för försäkringsersättning

Gällande ordning

Enligt 5 kap. 1 § UB är viss egendom undantagen från utmätning, gäldenärens s. k. beneficium. Gäldenärens beneficium omfattar bl. a. kläder och

annan egendom som tjänar uteslutande till gäldenärens personliga bruk, möbler, husgeråd och utrustning som är nödvändig för ett hem och dess skötsel samt arbetsredskap m. m. som behövs för hans försörjning (5 kap. 1 § 1–4). Även pengar, banktillgodohavande och annan fordran ingår i beneficiet om tillgången skäligen fordras för underhåll åt gäldenären (5 kap. 1 § 7). Dock gäller beneficiet beträffande pengar m. m. längst till dess gäldenären får inkomst som täcker behovet och inte längre än en månad om inte synnerliga skäl föreligger. Enligt 2 § skall beneficiet bestämmas med hänsynstagande även till vad gäldenärens familj behöver.

Någon bestämmelse om att också pengar eller fordran som trätt i stället för fredad egendom ingår i beneficiet finns inte. Frågan om försäkringsersättning kan undantas från utmätning har prövats av bl. a. Svea hovrätt år 1983 (Ö 1792/83) och av Göta hovrätt år 1984 (Ö 319/84). Båda fallen avsåg ersättning för förlust av lösöre för personligt bruk. Båda hovrätterna fann att hinder ej förelåg mot utmätning. Båda målen har överklagats till högsta domstolen som helt nyligen meddelat beslut i målen (SÖ 508 och 509/1984). I de båda besluten anförde högsta domstolen följande:

Enligt 5 kap. 1 § 1–4 utsökningsbalken skall viss egendom undantas från utmätning med hänsyn till gäldenärens behov. I målet uppkommer frågan om dessa regler kan tillämpas på försäkringsersättning som avser sådan egendom. Varken lagtexten eller lagens förarbeten ger emellertid stöd för en sådan tillämpning, och det bör inte komma i fråga att i rättstillämpningen utvidga de nämnda undantagsreglerna att omfatta även fordran av detta slag.

Det sagda innebär att fordran på försäkringsersättning för sakskada inte kan skyddas mot utmätning i vidare mån än som följer av 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken. Enligt denna bestämmelse skall från utmätning undantas bl. a. pengar, banktillgodohavande och annan fordran, i den mån tillgången skäligen fordras för underhåll åt gäldenären till dess inkomst som täcker behovet är att vänta, dock ej utan synnerliga skäl för längre tid än en månad. Regeln kompletteras av bestämmelserna i 2 §, enligt vilka skäligen hänsyn skall tas till familjens behov och till den underhållsbörda som kan åvila gäldenären. Bestämmelsen i 5 kap. 1 § 7 överensstämmer med vad som tidigare gällde enligt 65 § 1 mom. 7 utsökningslagen. Enligt motiven till detta lagrum kan till underhåll räknas inte bara vad som går åt till mat, hyra, kläder och annat som behövs för livsuppehållet. Det är också möjligt att i skäligen omfattning beakta mera speciella utgiftsbehov. I motiven anförts vidare att det måste krävas att man har någon garanti för att medlen kommer till avsedd användning och att det inte bör komma i fråga att undanta medel för någon längre tids behov, knappast mer än ett kvartal (SOU 1967:54 s. 236 f. NJA II 1968 s. 542).

I fall då gäldenären genom exempelvis stöld eller brand har förlorat egendom som han behöver för privat bruk eller för sin yrkesverksamhet bör hans behov av medel för att ersätta den förlorade egendomen kunna beaktas vid tillämpning av undantagsregeln i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken. Om gäldenären inte förfogar över andra medel för att tillgodose detta behov, kan därför fordran på försäkringsersättning som tillkommer honom med anled-

ning av förlusten undantas från utmätning i erforderlig omfattning.

När det gäller att bedöma i vilken mån behov av nu berört slag skall föranleda undantag från utmätning bör övriga bestämmelser om utmätningssfrihet tjäna till ledning. Detta innebär till en början att det skall vara fråga om återanskaffande av sådan egendom som skulle ha varit undantagen från utmätning, om den hade funnits vid utmätningstillfället. Det måste emellertid också krävas att gäldenären har ett behov av att ganska omgående ersätta den förlorade egendomen. Huruvida detta är fallet beror bl. a. på den egendom gäldenären har i behåll. Om denna kan anses skäligen tillgodose hans behov för den närmaste tiden, finns inte förutsättningar för att med stöd av 5 kap. 1 § 7 undanta medel för att återanskaffa vad han har förlorat.

Högsta domstolens båda beslut innebar att utmätningarna fastställdes. I det ena fallet ansågs gäldenären inte sakna medel för erforderliga nyanskaffningar och i det andra konstaterade domstolen att gäldenären inte saknade kläder m. m. som han behövde.

Frågan har också prövats av Svea hovrätt år 1984 (Ö 865/84). Hovrätten uttalade att även om beneficiereglernas ordalydelse anger att endast egendom av där angivet slag är fredad från utmätning måste det antas att inte heller en försäkringsersättning får utmätas om den skall utgå till gäldenären på grund av att han förlorat egendom som varit undantagen från utmätning. En motsatt ordning skulle enligt hovrätten medföra att gäldenären hindrades från att ersätta det förlorade och att borgenärerna gynnades genom försäkringsfallet.

Motionsmotivering

I motion 487 framhålls att om gäldenären får ut försäkringsersättning för förlust av egendom som ingår i beneficiet blir ersättningen inte fredad från utmätning enligt ett rättsfall från Svea hovrätt. Enligt motionärens mening bör dock sådan försäkringsersättning vara fredad. Motionären framhåller att den ståndpunkt som Svea hovrätt intagit år 1983 leder till att gäldenären inte har möjlighet att återanskaffa den förlorade egendomen och till att borgenärerna gynnas eftersom de inte kan tillgodogöra sig egendomen så länge den finns i behåll eller med andra ord att borgenärerna vinner på att egendomen stjäls eller brinner upp. Enligt motionären kan man inte dra den slutsatsen av lagreglerna att lagstiftaren velat undanta försäkringsersättning från beneficiet. Motionären hänvisar till att vissa uttalanden i den juridiska litteraturen (Gösta Walin, Materiell konkursrätt s. 92, och Torgny Håstad, Sakrätt avseende lös egendom s. 124) stöder motionärens uppfattning. Eftersom Svea hovrätt emellertid bedömt saken annorlunda anser motionären att frågan bör lösas lagstiftningsvägen.

Remissyttranden

Yttranden över motion 487 har inhämtats från Svea hovrätt, riksskatteverket, Sveriges advokatsamfund, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Finansbolagens förening och Föreningen Sveriges kronofogdar. Riksskatteverket påpekar att motionsförslaget om det genomförs kan medföra praktiska problem. Finansbolagens förening har i huvudsak samma inställning och ställer sig tveksam till en lagändring. Övriga remissinstanser ställer sig positiva till en lagändring. Det närmare innehållet i remissyttrandena redovisas i bilaga.

Indrivning av småbelopp

Gällande ordning

Om statlig inkomstskatt, förmögenhetsskatt, kommunalskatt och andra skatter samt allmänna avgifter, böter och viten inte betalas skall de drivas in av kronofogdemyndigheten. Bestämmelser om indrivning av restförd skatt finns i 58–64 §§ uppbördslagen (1953:272) medan bestämmelser om indrivning av statens fordringar i övrigt på t. ex. allmänna avgifter, böter och viten finns i åtskilliga andra författningar. Dessa författningar innehåller ofta hänvisningar till uppbördslagens regler om indrivning. Indrivning av skatt m. m. handläggs som allmänt mål hos kronofogdemyndigheterna (1 kap. 6 § UB). Skattefordringar får drivas in på grund av restlängd eller liknande (3 kap. 1, 7 och 24 §§ UB). Restlängd skall upprättas av länsstyrelsen och senast två månader efter varje uppbördsmånad lämnas till kronofogdemyndigheten.

Förfarandet hos kronofogdemyndigheten i allmänna mål inleds vanligen med att gäldenären anmanas betala skulden. Efterkoms inte anmaningen kan införsel eller utmätning i lön eller utmätning av gäldenärens tillgångar ske. Vid kronofogdemyndigheter som är anslutna till REX-systemet blir fordringen också regelmässigt föremål för bevakning mot gäldenärens eventuella rätt till återbetalning av skatt, främst då överskjutande preliminär skatt.

Enligt 66 § uppbördslagen får avskrivning av skattefordringar ske i vissa fall. Ett sådant fall är då fordringen inte överstiger 300 kr. Avskrivning beslutas av länsstyrelsen och innebär att indrivningsarbetet avbryts på obestämd tid. Gäldenärens betalningsskyldighet påverkas emellertid inte av ett avskrivningsbeslut och i princip finns målet mot gäldenären kvar hos kronofogdemyndigheten även om det redovisas särskilt. Kronofogdemyndigheten skall göra en anmälan till länsstyrelsen varje månad beträffande vilka belopp som bör avskrivas. Sedan beslut fattats av länsstyrelsen skall handlingarna återställas till kronofogdemyndigheten.

Närmare bestämmelser om indrivning och avskrivning av skatt, allmänna avgifter m. m. har meddelats av riksskatteverket i oktober 1983 (RSFS

1983:51). Av föreskrifterna framgår att skattefordran eller fordran på allmän avgift som understiger 50 kr. får avskrivas utan att någon indrivningsåtgärd vidtagits under förutsättning att restavgift inte restförts eller att restförd restavgift understiger 51 kr. Skattefordran under 50 kr. skall inte heller tas med vid kvittning eller utmätning av överskjutande skatt m. m. Bedömningen av beloppets storlek skall ske med hänsyn till varje fordran vid restföringstillfället och således inte till bl. a. gäldenärens totala skuld. Reglerna trädde i kraft den 1 december 1983.

Motionsmotivering

I motion 1528 framhålls att kronofogdemyndigheternas register i allmänna mål innehåller många obetydliga skuldbelopp understigande 10 kr. Skulderna kan ha uppkommit genom någon dags försening av inbetalning av skatt etc. Restavgift debiteras i registren, men inga krav behöver f. ö. framställas. Dessa restbelopp betungar enligt motionären registren och när sedan kronofogdarnas register samkörs mot länsstyrelsens register om överskjutande skatt kommer dessa små restbelopp att sätta i gång en administrativ process med meddelande till den skattskyldige att skulden avdragits från den överskjutande skatten. Detta arbete, anser motionären, kostar betydligt mer än det belopp som statsverket kan tillgodogöra sig.

Utredningsarbete

Skatteindrivningsutredningen (B 1981:02) tillkallades år 1980 för att se över indrivningslagstiftningen. Utredningen har avlämnat delbetänkandet (Ds Fi 1984:4) Indrivning av skatt m. m. vari framläggs förslag till bl. a. nya regler om bevakning och avskrivning av fordringar under indrivning.

Utredningens förslag, som remissbehandlats, övervägs f. n. inom finansdepartementet.

Remissyttranden

Yttranden över motionen 1528 har inhämtats från riksskatteverket och Föreningen Sveriges kronofogdar. Riksskatteverket tillstyrker att skattelagstiftningen ändras så att fordringar på skatt och allmänna avgifter som understiger visst belopp inte restförs hos kronofogdemyndigheterna. Föreningen Sveriges kronofogdar anser att riksskatteverkets föreskrifter delvis tillgodoser motionärens önskemål och ifrågasätter om inte restförda småbelopp bör avföras ur REX-systemet.

Avrundning till helt krontal

Gällande regler

Enligt lagen (1972:180) om avrundning av vissa fordringar till helt krontal, m. m. skall, om inte annat är föreskrivet, domstol eller annan myndighet beträffande fordringar, som kan drivas in i allmänt mål hos kronofogdemyndighet, bestämma kapital- och räntebelopp till hela krontal. Betalning som inflyter i allmänt mål avrundas också i princip.

Enligt en ändring i UB som trätt i kraft den 1 januari 1984 är kronofogdemyndigheterna numera inte skyldiga att betala ut belopp som understiger tio kr.

Motionsmotivering

I motion 2194 hänvisas till att reglerna om avrundning till helt krontal motiverades med att ADB-tekniken inom exekutionsväsendet krävde vissa förenklingar. Motionären anser att det med hänsyn till penningvärdets fall är motiverat att lagen utsträcks till att gälla även belopp som drivs in i enskilda mål, dvs. i huvudsak enskildas fordringar.

Utskottet

I betänkandet behandlas fem motioner om vissa exekutionsrättsliga frågor, nämligen utmättningsfrihet för vårdbidrag, utmättningsfrihet för försäkringsersättning, indrivning av småbelopp och avrundning till helt krontal i mål om enskildas fordringar.

Utmättningsfrihet för vårdbidrag

Enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) har en förälder rätt till vårdbidrag för vård av barn som ej fyllt 16 år. En förutsättning är att barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn eller vård under minst sex månader. Vid bedömningen av rätt till vårdbidrag skall bl. a. beaktas merkostnader som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Bidraget kan utgå med f. n. maximalt 38 500 kr. Av vårdbidraget kan en viss del bestämmas som ersättning för merkostnader och den delen (merkostnadsdelen) blir då inte skattepliktig.

Vårdbidraget inkl. merkostnadsdelen är en pensionsförmån. I likhet med vad fallet är beträffande andra pensioner kan löneutmätning eller införsel ske i utfallande belopp. Vid såväl löneutmätning som införsel gäller att gäldenären skall förbehållas så mycket av utfallande belopp som behövs för hans egen och familjens försörjning. Närmare föreskrifter om bestämmande av

förbehållsbelopp vid införsel och utmätningsfritt belopp vid löneutmätning har meddelats av riksskatteverket.

I motion 1983/84:1360 (vpk) yrkas att regeringen skall förelägga riksdagen förslag som innebär att vårdbidraget skyddas mot utmätning. I motion 1983/84:1533 (m) yrkas att vårdbidragets skattefria merkostnadsdel skall fredas mot utmätning.

Remissyttranden över motionerna har inhämtats från riksskatteverket, riksförsäkringsverket, statens handikappråd och Föreningen Sveriges kronofogdar. Riksskatteverket tar inte ställning till yrkandet i motion 1360 och anser att någon lagändring inte är erforderlig med anledning av motion 1533. Övriga remissinstanser avstyrker bifall till motionerna.

Utskottet erinrar om att vårdbidraget innefattar både kompensation för inkomstbortfallet då en förälder måste ta hand om sitt barn och ersättning för merkostnaderna. I likhet med riksförsäkringsverket och handikapprådet anser utskottet att det saknas skäl för att just vårdbidraget till skillnad från andra angelägna socialförsäkringsförmåner av liknande karaktär helt skall undantas från löneutmätning och införsel. Beträffande merkostnadsdelen kan utskottet däremot i princip dela motionärernas uppfattning att den inte bör kunna tas i anspråk vid indrivningsåtgärder. Enligt utskottets mening finns det emellertid flera skäl som talar mot att merkostnadsdelen uttryckligen fredas från löneutmätning och införsel i enlighet med förslaget i motion 1533. Sålunda finns det andra socialförsäkringsförmåner som innefattar ersättning för merkostnader och beträffande vilka man på lika goda grunder kan hävda att de bör undantas. Vidare täcker merkostnadsdelen endast undantagsvis alla familjens merkostnader. Som riksförsäkringsverket påpekat kan också i fall när vårdbidrag inte utgår merkostnader uppkomma därför att ett barn är sjukt eller handikappat. I likhet med samtliga remissinstanser anser utskottet att problemet bör lösas så att det belopp som skall förbehållas gäldenären vid löneutmätning och införsel bestäms under hänsynstagande till merkostnaderna. Som framgår av redogörelsen ovan (s. 2) skall också ett sådant hänsynstagande ske enligt de föreskrifter som riksskatteverket utfärdat beträffande förbehållsbelopp och utmätningsfritt belopp. Utskottet vill understryka vikten av att reglerna tillämpas så att de i praktiken leder till en godtagbar ordning för gäldenärer med handikappade eller sjuka barn.

På grund av det anförda anser utskottet att motionerna 1360 och 1533 inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Utmätningfrihet för försäkringsersättning

Enligt 5 kap. 1 § utsökningsbalken är viss egendom, gäldenärens s. k. beneficium, undantagen från utmätning. Beneficiet omfattar bl. a. kläder och annat för gäldenärens och hans familjs personliga bruk, samt möbler, husgeråd och annan utrustning som behövs för ett hem och dess skötsel (5 kap. 1 § 1–4). Också pengar och fordringar ingår i beneficiet om tillgången

skäligen fordras för gäldenärens och hans familjs underhåll (5 kap. 1 § 7). Pengar och fordringar skyddas dock i princip under längst en månad. Någon bestämmelse om att också pengar eller fordran som trätt i stället för beneficieegendom är fredad finns inte.

Som framgår av redogörelsen ovan (s. 4 och 5) har frågan om försäkringsersättning för förlust av personligt lösöre kan undantas från utmätning nyligen prövats av högsta domstolen i bl. a. ett från Svea hovrätt överklagat mål. Hovrätten hade inte funnit hinder mot utmätning föreligga. I beslutet fann högsta domstolen att reglerna i 5 kap. 1 § 1-4 utsökningsbalken inte kunde utsträckas till att gälla för försäkringsersättning. I fall då gäldenären genom exempelvis stöld eller brand förlorat egendom som han behöver för privat bruk bör emellertid enligt högsta domstolen hans behov av medel för att ersätta den förlorade egendomen kunna beaktas vid tillämpningen av undantagsregeln i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken. Om gäldenären inte förfogar över andra medel för att tillgodose detta behov, kan därför fordran på försäkringsersättning som tillkommer honom med anledning av förlusten undantas från utmätning i erforderlig omfattning. Enligt högsta domstolen är det dock en förutsättning att gäldenären har ett behov av att ganska omgående återanskaffa egendom och att denna är av sådan art att den omfattas av beneficiereglerna. I det överklagande målet befanns gäldenären inte sakna egendom som han behövde, varför utmätningen fastställdes.

I motion 1983/84:487 (m), som väckts före högsta domstolens beslut, framhålls att hovrättens ståndpunkt leder till att gäldenären inte har möjlighet att återanskaffa förlorad egendom och till att borgenärerna gynnas genom försäkringsfallet. Motionären anser att försäkringsersättning som avser beneficieegendom uttryckligen bör fredas från utmätning och yrkar att 5 kap. 1 § utsökningsbalken skall ändras.

I likhet med motionären anser utskottet att det finns starka skäl för att försäkringsersättning för förlust av egendom som ingår i beneficiet bör vara undantagen från utmätning i de fall ersättningen behövs för att gäldenären och hans familj skall kunna skaffa ny sådan egendom. En annan ordning kan nämligen som motionären påpekar medföra att gäldenären blir förhindrad att ersätta den skyddade egendom som förlorats och att borgenärerna gynnas genom försäkringsfallet. Det övervägande antalet remissinstanser som yttrat sig över motionen har också ställt sig positiva till motionärens förslag. Principen bör således vara att ett försäkringsfall inte skall påverka gäldenärens och borgenärernas ställning i utmätningshänseende.

Genom det av högsta domstolen nyligen meddelade beslutet tillgodoses motionärens önskemål i viss utsträckning. Med hänsyn till de uttalanden som högsta domstolen gjort synes emellertid en tillämpning av undantagsregeln i 5 kap. 1 § 7 utsökningsbalken inte kunna leda till att gäldenären förbehålls så mycket av försäkringsersättningen som svarar mot hela hans behov av nyanskaffning av beneficieegendom. Även i fortsättningen kan det således inträffa att gäldenären förhindras att i skäligen omfattning ersätta det han

förlorat. Utskottet anser därför att det finns skäl för att man i utsökningsbalken inför en uttrycklig regel av innebörd att försäkringsersättning för förlust av beneficieegendom skall undantas från utmätning. Det får ankomma på regeringen att i lämpligt sammanhang närmare överväga hur en sådan regel bör utformas och framlägga förslag till erforderlig lagstiftning. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motion 487 bör ges regeringen till känna.

Indrivning av småbelopp

I motion 1983/84:1528 (m) framhålls att kronofogdarnas register i allmänna mål innehåller många obetydliga skuldbelopp understigande 10 kr. Sådana småskulder tynger registret och orsakar en administrativ omgång då registret samkörs med länsstyrelsens uppgifter om överskjutande skatt, en omgång som inte står i rimlig proportion till skuldbeloppet. Motionären yrkar att utsökningsbalken skall ändras i enlighet med det anförda.

Utskottet erinrar om att skatter, allmänna avgifter och andra statens fordringar i princip skall drivas in av kronofogdemyndigheterna oavsett beloppens storlek. Som framgår av redogörelsen ovan (s. 6 och 7) får länsstyrelsen emellertid sedan den 1 december 1983 besluta om avskrivning av skattefordringar m. m. på belopp som understiger 50 kr. utan att någon indrivningsåtgärd vidtagits. Skattefordringar under 50 kr. skall inte heller tas med vid kvittning mot eller utmätning av överskjutande skatt. Avskrivning innebär att indrivningsarbetet avbryts på obestämd tid. Gäldenärens principiella betalningsskyldighet påverkas emellertid inte.

De regler som sålunda numera gäller beträffande indrivning av småbelopp i allmänna mål innebär att motionärens önskemål i huvudsak är tillgodosett. Utskottet vill emellertid i sammanhanget peka på att – även om kronofogdemyndigheterna inte behöver vidta några åtgärder beträffande fordringar på småbelopp – fordringarna likväl kvarstår i kronofogdemyndigheternas register. Både riksskatteverket och Föreningen Sveriges kronofogdar har i remissyttranden över motionen framhållit att skattefordringar m. m. på småbelopp inte bör restföras hos kronofogdemyndigheterna. Enligt utskottets mening skulle en sådan ordning medföra en viss förenkling för kronofogdemyndigheterna och utskottet förutsätter att regeringen tar upp frågan till närmare överväganden i lämpligt sammanhang.

På grund av det anförda anser utskottet att motion 1528 inte påkallar någon åtgärd från riksdagens sida.

Avrundning till helt krontal

Enligt lagen (1972:180) om avrundning av vissa fordringar till helt krontal, m. m. skall om inte annat är föreskrivet domstol eller annan myndighet beträffande fordringar, som kan drivas in i allmänt mål hos kronofogdemyn-

dighet, bestämma kapital- och räntebelopp till hela krontal. Betalning som inflyter i allmänt mål avrundas också i princip.

I motion 1983/84:2194 (m) yrkas att den angivna lagen ändras så att den blir tillämplig också på fordringar som kan drivas in i enskilda mål hos kronofogdemyndigheterna, dvs. i huvudsak enskilda personers fordringar.

I likhet med motionären anser utskottet att det inte längre är rationellt att enskilda fordringar skall fastställas i örestal. Utskottet vill också framhålla att en lagändring i enlighet med motionärens önskemål knappast kan anses innebära någon nackdel för de enskilda parterna. Enligt utskottets mening bör därför regeringen i lämpligt sammanhang framlägga förslag till en utvidgning av tillämpningsområdet för 1972 års lag. Utskottet tillstyrker således bifall till motion 2194.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *utmättningsfrihet för vårdbidrag*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1360 och motion 1983/84:1533,
2. beträffande *utmättningsfrihet för försäkringsersättning*
att riksdagen med anledning av motion 1983/84:487 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en översyn av spørsmålet,
3. beträffande *indrivning av småbelopp*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1528,
4. beträffande *avrundning till helt krontal*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2194 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om framläggande av förslag till lagändring.

Stockholm den 20 november 1984

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s)¹, Mona Saint Cyr (m)¹, Arne Andersson i Gamleby (s)^{1*}, Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s)¹, Nic Grönvall (m)¹, Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Bengt Silfverstrand (s)², Inga-Britt Johansson (s)^{2*}, Kersti Johansson (c), Berit Löfstedt (s)² och Sten Andersson i Malmö (m)^{2*}.

¹ Ej närvarande vid mom. 1, 3, och 4.

² Ej närvarande vid mom. 2.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation*Utmättningsfrihet för vårdbidrag (mom. 1)*

Per Israelsson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet erinrar" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse.

Enligt utskottets mening finns det starka skäl som talar för att vårdbidraget i sin helhet bör fredas från utmätning och införsel. Som framhålls i motion 1360 är vårdbidraget liksom barnpensionen direkt knutet till barnet. Den senare socialförsäkringsförmånen kan liksom bidragsförskottet inte tas i anspråk för betalning av föräldrars skulder. Härtill kommer att vårdbidraget skall ersätta familjens merkostnader på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Ett bortfall av vårdbidraget drabbar alltså barnet. På grund av det anförda anser utskottet att regeringen i enlighet med önskemålet i motion 1360 snarast bör framlägga förslag till lagstiftning av innebörd att vårdbidraget skyddas mot exekutiva åtgärder. Ställningstagandet innebär att också yrkandet i motion 1533 tillgodoses.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *utmättningsfrihet för vårdbidrag*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1360 och med anledning av motion 1983/84:1533 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om framläggande av förslag till lagstiftning.

Sammanställning av remissyttranden över motionerna 1983/84:487, 1360, 1528 och 1533**Utmätningfrihet för vårdbidrag (motionerna 1983/84:1360 och 1533)***Riksskatteverket:*

När vårdbidragets merkostnadsdel ingår i den pensionsförmån som kan tas i anspråk tillförsäkras gäldenären [således] kompensation för nödvändiga merutgifter genom ett högre förbehållsbelopp. Motsvarande gäller vid verkställighet i t. ex. gäldenärens sjukpenning (jfr proposition 1980/81:8 s. 735 n).

Det bör påpekas att om en gäldenär i visst fall skulle anse att utmätning-fritt belopp resp. förbehållsbelopp är för lågt kan kronofogdemyndigheten ändra sitt beslut (7 kap. 10 § resp. 15 kap. 12 § UB). Därtill finns möjligheten att besvära sig över myndighetens beslut och få frågan prövad av överrätt.

Med hänsyn till det rättsläge som föreligger är enligt RSV:s mening en specialreglering som undantar endast vårdbidragets merkostnadsdel från verkställighet inte erforderlig. Skall gäldenär däremot ges det skydd som Lars Werner m. fl. föreslår är det nödvändigt med en författningsändring som utesluter denna pensionsförmån från löneexekutiv verkställighet.

Riksförsäkringsverket:

Vid bestämmande av vårdbidragets merkostnadsdel gör försäkringskassan en individuell prövning. Beroende på merkostnadernas storlek fastställs denna del till 17, 34, 50 resp. 65 % av basbeloppet. Kostnaderna skall uppgå till lägst det belopp resp. nivå innebär. Vissa merkostnader täcks således inte av den skattefria delen.

Även om vårdbidraget är en angelägen socialförsäkringsförmån finner verket det inte motiverat att till skillnad från andra sådana förmåner generellt undanta vårdbidraget från utmätning.

Merkostnadsdelens ställning vid ev. utmätning i vårdbidraget berördes inte i de förarbeten som föregick lagändringen [om merkostnadsdelen]. Det framhölls emellertid i prop. 1981/82:216 (s. 13) att vårdbidraget även efter den föreslagna reformen var en sammanhållen förmån. Eftersom således även den skattefria delen är en pensionsförmån krävs reglering i lag om denna del skall undantagas från utmätning.

I lagen om allmänna barnbidrag och lagen om bidragsförskott har särskilt angivits att barnbidrag och bidragsförskott inte är utmätningbara. Merkostnadsdelen av vårdbidraget är liksom nämnda förmåner direkt avsedd för barnets behov. Verket kan ur denna synpunkt instämma i den uppfattning som framförts i motion 1983/84:1533. Verket ställer sig dock tveksamt till en specialreglering som avser endast en pensionsförmån. Även andra speciella

pensionsförmåner kan tyckas lika angelägna att genom lagstiftning undantaga från utmätning, t. ex. handikappersättning och barn tillägg. Dessutom kan merkostnader uppstå på grund av sjukdom eller handikapp även när rätt till vårdbidrag eller handikappersättning inte föreligger.

Verket ser det givetvis som mycket angeläget att alla sådana merkostnader beaktas vid en utmätning. En uttömmande reglering i AFL om undantag från utmätning kan emellertid få avsevärd omfattning. En lämpligare väg att skydda merkostnader från utmätning är enligt verkets mening att kronofogdemyndigheten med tillämpning av UB:s bestämmelser vid fastställande av förbehållsbelopp beaktar merkostnaderna. Det bör sedan ankomma på kronofogden att bedöma om merkostnader på grund av barnets sjukdom eller handikapp skall täckas genom att viss del av vårdbidraget förbehålls gäldenären eller om familjens övriga inkomster förslår till att täcka dessa merkostnader. Detta är också vad beträffar vårdbidragen en bättre och rättvisare lösning än den i motion 1983/84:1533 föreslagna eftersom den skattefria delen endast undantagsvis täcker alla merkostnader.

Statens handikappråd:

Statens handikappråd kan inte se någon egentlig anledning som skulle motivera att vårdbidraget speciellt skulle undantas från utmätning till skillnad från andra angelägna socialförsäkringsförmåner. Däremot kan man tycka att merkostnadsdelen av vårdbidraget som direkt är avsedd för barnets behov borde vara utmätningsskyddat, vilket framhålls i motion 1533. Men även här är statens handikappråd skeptisk till en speciallagstiftning, eftersom det finns andra pensionsförmåner som kan bedömas vara lika viktiga att undanta från utmätning. Vi tror att ett ökat antal specialregleringar föder nya specialregleringar osv. Detta medför troligtvis mer byråkratiskt krångel och så småningom kanske de ursprungliga intentionerna ändå helt mist sin betydelse.

Statens handikappråd menar att viktigast i sammanhanget är barnets behov. Därför bör alla merkostnader noga gås igenom vid en utmätning. Om kronofogdemyndigheten särskilt beaktar dessa merkostnader vid fastställandet av förbehållsbeloppet bör det vara möjligt att klara denna del av vårdbidraget som är avsedd direkt för barnets behov ifrån utmätning. Kronofogden bör således kunna avgöra om merkostnaderna skall klaras genom att en viss del av vårdbidraget förbehålls eller täcks in på annat sätt. Vi tror att en dylik lösning är enklare och bättre än den som föreslås i motion 1533.

Föreningen Sveriges kronofogdar:

Föreningen finner att den som vårdar annans handikappade barn och för detta uppbär vårdbidrag utför en sådan arbetsinsats, för vilken införsel eller löneutmätning får äga rum. Något bärande skäl för att undanta denna form

av arbetsinkomster från löneexekution finner föreningen ej föreligga. Emellertid är föreningen medveten om att det är förenat med extra kostnader för att ta hand om ett handikappat barn. För detta erhåller vårdnadshavaren en särskild skattefri kostnadsersättning. Föreningen förutsätter att vid bestämmande av förbehållsbelopp/utmätningssvikt belopp skall vårdnadshavarens ökade försörjningsbörda och särskilda kostnader individuellt prövas. Vid sådant förhållande finns ej anledning att generellt undanta någon del av vårdnadsbidraget från införsel eller utmätning.

Utmätningssvikt för försäkringsersättning

Svea hovrätt:

Hovrätten instämmer i motionärens mening att undantag från utmätning bör medges av sociala skäl i fall som det angivna. Som motionären anmärker emellertid ett studium av doktrinen (utöver vad som angivits i motionen, särskilt vad Walin uttalat i Separationsrätt, 1975, s. 162 ff och i Festskrift för Ekeberg, 1950, s. 532 ff) visst stöd för antagande att gällande rätt skulle tillåta surrogation i ett fall som det åsyftade, dvs. när det är utrett att försäkringsersättningen härrör från egendom som omfattas av beneficiereglerna och ersättningsbeloppet kan avskiljas. Frågan, som dock måste bedömas som tveksam, är f. n. föremål för högsta domstolens prövning (mål Ö 1254/83:25). Rättsläget kan således antas bli klarlagt inom en snar framtid genom ett avgörande av högsta domstolen. Om innebörden av nu gällande rätt därvid skulle anses vara att försäkringsersättning inte omfattas av beneficiereglerna, vill hovrätten tillstyrka att en översyn av reglerna kommer till stånd i det av motionären angivna syftet. Vid utformningen av nya regler bör övervägas att införa begränsningar av liknande art som i fråga om skadestånd är uppställda i 5 kap. 7 § utsökningsbalken.

Riksskatteverket:

Om ersättningen skall bedömas ur beneficiariesynpunkt på samma sätt som den egendom den avser, kan i vissa fall praktiska svårigheter uppstå.

Vid utmätning har förrättningsmannen att bedöma om undantag enl. 5 kap. 1 § 1-4 p:a UB skall ske. Denna bedömning sker på grundval av förhållandena i det enskilda fallet. Så skall exempelvis inte möbler generellt undantas utan enbart "i den mån egendomen är nödvändig för ett hem och dess skötsel" (2 p.). Denna bedömning kan enbart göras vid ett besök i gäldenärens bostad. Frågan om t.ex. en TV-apparat eller soffa kan undanskiftas är m. a. o. beroende av bostadens totala möblering. På samma sätt förhåller det sig vid utmätning av arbetsredskap. Denna nödvändiga bedömning synes enligt RSV omöjlig att göra bara med ledning av försäkringsstagarens uppgift till försäkringsbolaget om det gods anspråket avser.

Sveriges advokatsamfund tillstyrker motionen på skäl som anförs av motionären.

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

Utan att ta ställning till frågan om 5 kap. 1 § utsökningsbalken ger utrymme för den tolkning som motionären förespråkar, vill riksförbundet ansluta sig till hans ställningstagande i sak. Med tanke på beneficiets karaktär av "livsnödvändigheter", framstår det som naturligt att ett klart separabelt surrogat för beneficiet som försäkringsersättning skall kunna undantas från utmätning. 5 kap. 4 § utsökningsbalken får anses ge visst stöd för denna tankegång. Där stadgas att gäldenären i vissa fall när egendom ingående i beneficiet försålts, skall av den behållna köpeskillingen få ut visst skäligt belopp för att kunna anskaffa vad han behöver i den sålda egendomens ställe.

Riksförbundet vill således tillstyrka att 5:1 UB förses med erforderligt tillägg av innebörd att försäkringsersättning behandlas på samma sätt som den egendom för vilken den trätt i stället.

Finansbolagens förening:

Föreningen konstaterar att föreningens medlemsföretag såvitt kunnat utrönas inte har någon egen erfarenhet av den typ av problem i samband med utmätning som aktualiserats i motionen, vilket givetvis sammanhänger med att borgenären normalt inte har någon anledning att lägga sig i hur kronofogdemyndigheten handlägger de enskilda ärendena. Föreningen vill dock anlägga vissa allmänna synpunkter i frågan.

Till en början må framhållas att rättsläget när det gäller utmätning av surrogategendom "inom beneficiet" ej kan anses helt klart. Detta följer redan därav att hovrättens avgörande i det aktuella ärendet fattades med röstsiffrorna 2-2 (ordförandens utslagsröst). I ett ungefär samtidigt härmed av Svea hovrätt avgjort ärende (ärende Ö 1106/83; beslut nr 12:SÖ 70) hade kronofogden utmätt en gäldenärs rätt till försäkringsersättning för stulna kassetbandspelare m. m. Gäldenären, som påstod sig ha anställning som discjockey, invände att utrustningen hade utgjort hans arbetsredskap och att försäkringsersättningen därför borde fredas från utmätning (jmf 5 kap. 1 § 3 p. utsökningsbalken). Hovrätten fann dock att gäldenären "icke för sin försörjning är beroende av den förlorade egendom, som den utmätta försäkringsersättningen avser" och lämnade därför besvären utan bifall. E contrario kan möjligen utläsas att hovrätten inte såg några principiella hinder för att freda ersättningen från utmätning.

De uttalanden i den juridiska doktrinen vartill hänvisas i motionen avser visserligen inte surrogat för beneficiiegendom, men de pekar dock i riktning mot att surrogatet i allmänhet jämställs med den egendom det ersätter (jmf bl. a. 54 § försäkringsavtalslagen). Föreningen vill i detta sammanhang också peka på att företagsintekningsutredningen i betänkandet (SOU 1981:76)

Företagshypotek (s. 78 f) har föreslagit att s. k. surrogatvärden skall ingå i den egendom vari företagshypotek kan meddelas.

Enligt föreningens uppfattning talar dessa omständigheter samt det förhållandet att borgenären till följd av att en försäkringsersättning utbetalas inte bör komma i ett bättre läge än om egendomen finns kvar närmast för att sådan ersättning ej bör kunna utmätas, i den mån försäkringsbeloppet verkligen används för att ersätta det förlorade godset och icke till andra ändamål. Det kan emellertid innebära praktiska problem att konstatera att så verkligen sker i det enskilda fallet. Med hänsyn härtill och till att fall sådana som det som beskrivs i motionen torde vara relativt sällsynta känner föreningen viss tveksamhet inför tanken att det införs en generell regel av den innebörd som motionären föreslår i utsökningsbalken. Det bör enligt föreningens mening ligga närmare till hands att rättsbildningen i detta hänseende överläts på domstolarna.

Föreningen Sveriges kronofogdar:

Föreningen finner att beneficiereglerna bör omfatta även försäkringsersättning som avser beneficieegendom. Då kronofogdemyndigheterna numera ofta genom samverkan med försäkringsbolag erhåller upplysningar om gäldenärer, som har försäkringsersättning att vänta, är det av vikt att frågan om beneficium även i dessa fall efter en lagändring prövas ex officio.

Föreningen tillstyrker motionen.

Indrivning av småbelopp

Riksskatteverket:

RSV tillstyrker en lagreglering som innebär att obetald skatt eller allmän avgift samt restavgift som understiger visst belopp inte restförs hos kronofogdemyndigheterna.

RSV anser dock inte att regleringen skall ske i utsökningsbalken. Det lägsta belopp som skall lämnas för indrivning bör i stället regleras i skattelagstiftningen.

Föreningen Sveriges kronofogdar:

Föreningen finner att motionärens förslag om ändring i utsökningsbalken är till viss del besvarat genom riksskatteverkets anvisningar. Mot att införa motsvarande bestämmelser i utsökningsbalken har föreningen inget att invända. Härutöver ifrågasätter föreningen om inte sådana småbelopp, som över huvud taget inte skall verkställas, också skulle avföras ur REX-systemet. Detta kan lämpligen ske genom avkortning. Hur stora kostnader en sådan rutin skulle medföra kan inte med exakthet beräknas. Då kronofogdemyndigheterna genom REX-systemet tillförs uppgifter om bl. a.

bilinnehav och försäkringskassersättningar för alla gäldenärer, så kan å andra sidan stora besparingar göras genom att sådan information begränsas till att avse gäldenärer med relevanta skuldbelopp.

